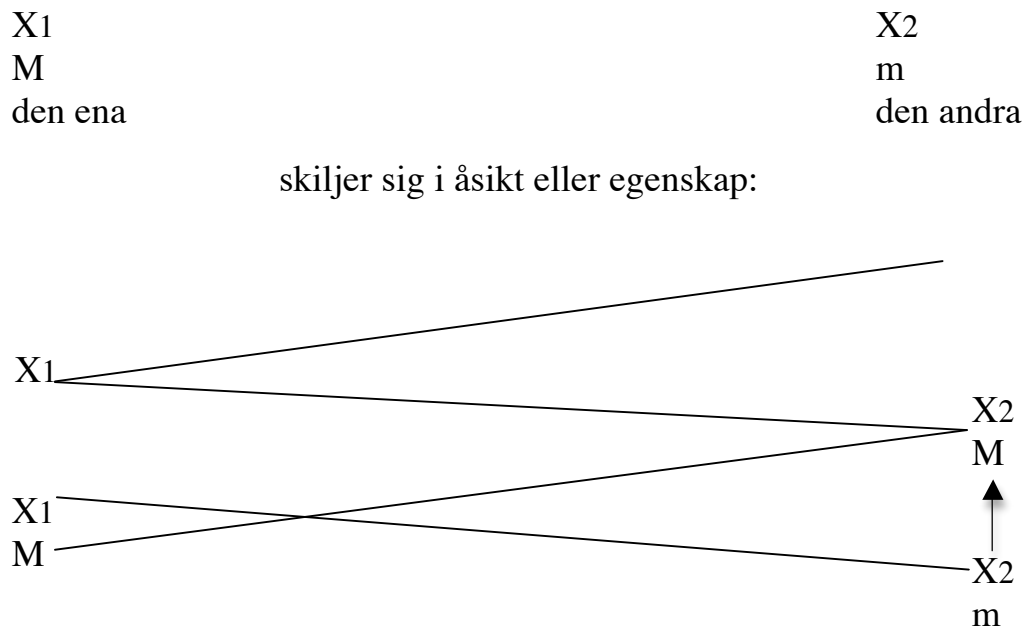

Upptäckning och våldsutveckling enligt Pat Patfoort, PP ¹

Den belgiska konfliktlösaren Pat Patfoort säger att *roten till våld ligger i maktobalans* (eller – med mitt uttryck – maktparadigmet, www.tradet.org):

När individer och grupper stöter på skillnader i åsikter, egenskaper eller förhållanden försöker de komma i överläge i förhållande till den/de andra. Detta har sin grund i självbevarelsedriften, så ger hon. Denna är, som jag ser det, i det här fallet, nära förbunden med det grundläggande behovet av känsla av eget värde (se kapitel 3).

PP talar om M (“major”) och m (“minor”) “positions”, i min översättning: överläge – underläge. Personerna X1 och X2 har olika uppfattningar när det gäller sakfrågor eller egenskaper. Den ena befinner sig i överläge, den andra i underläge.

Figur 3. Upptäckning. Parterna i växelvis över- och underläge. (Inspirerat av Pat Patfoort, 1995.) Bilden ska läsas nerifrån och upp.

X1 M (i överläge) sänker X2 medvetet eller omedvetet så X2 kommer i underläge, här betecknat som m. X2 försvarar sin självkänsla (lyfter sig från m till M (d.v.s. från underläge till överläge) genom att i sin tur sänka X1.

¹ Pat Patfoort: *Uprooting Violence: Building nonviolence. From nonviolent upbringing to a nonviolent society* (1995) och *I want, you don't want: Nonviolence Education* (2001). PP har skrivit ett kapitel i nämnda antologi (Hakvort, Friberg, 2011).

När X1 M blir degraderad till X1 m (i underläge) försöker X1 lyfta sig genom att sänka X2, som i sin tur försöker lyfta sig genom att sänka X1, som lyfter sig genom att sänka X2, osv., osv.

Energien för detta ligger i självbevarelsesdriften. Parterna X försvarar sin självbild genom att trycka ned, sänka den andra.

PP beskriver detta så:

Ingen vill vara i underläge. Självbevarelsesdriften gör att man försöker komma ur detta, gärna byta det till sin motsats, överläge, och man försöker få fördelar/vinna på den andras bekostnad. För att komma i överläge använder man argument som är:

- a) positiva för egen ståndpunkt
- b) negativa för den andras
- c) negativa till den andras/de andras personlighet

Jag vill pröva att lägga till en liknelse för att illustrera upptrappningen:

Tänk att du och din partner i konflikten sitter på en gungbräda. När du vid gungningen kommer ned (i underläge, Patfoorts "minor position"), stöter du med benen i marken för att komma upp, i överläge. Då gör den andra likadant från sin position för att komma upp. Stötarna i marken illustrerar metoderna a) – c) ovan. I överläget har du övertaget, ser till dina önsknings och kortsiktiga behov, i underläget har den andra övertaget. Gungbrädan kan illustrera förhållningssättet vinna-förlora som ofta leder till att alla förlorar på lång sikt.

Låt oss ta ett exempel: du vill åka på semester till Aten och jag till fjällen. Då börjar jag med att hitta argument för mitt förslag: "Det är skönt och vilsamt i fjällen, tyst och vackert." Sedan nedvärderar jag en tänkbar semester i Aten: "Det är tröttsamt, och det är för varmt den här årstiden." Du gör likadant, talar positivt om att resa till Aten och negativt om fjällvandring. Så trappar vi båda upp med att nedvärdera den andras personlighet i stil med: "Säg som det är, du är för lat för en fjällsemester." Och den andra ger igen: "Du tänker bara på dig själv." o.s.v. o.s.v. Det blir alltså en upptrappning där man försöker komma i överläge på den andras bekostnad, och den andra gör likadant.

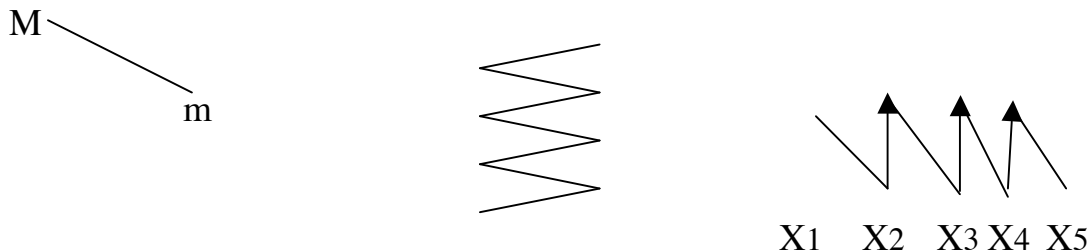
Aggressionen kan ske i form av

1. en attack på den person som placerat oss i underläge – vi ger igen (mittalternativet nedan) eller
2. att den som är i underläge riktar en attack mot någon annan person, vilket kan leda till en kedjereaktion (det tredje alternativet nedan) eller

3. att den som är i underläge tänker eller handlar destruktivt mot sig själv (första alternativet nedan).

I alla fallen kan det leda till en våldsspiral. Se nedan de tre spiralerna (eller kedjorna) som inte sällan kopplas ihop i upptrappning av våldet där många blir inblandade:

PP ritade de tre aggressionsbeteendena sålunda (pilarna har jag lagt till för att visa att man lyfter sig själv genom att sänka någon annan):

<p>Aggressionen riktas mot en själv – nedvärderande tänkande: ”Att jag alltid ska göra bort mig” eller självdestruktivt beteende av olika slag.</p>	<p>Aggressionen riktas mot motståndare vilket ofta leder till en upptrappning.</p>	<p>Aggressionen riktas mot andra i en kedja av våld. Ex.: Jag (X2) känner mig illa behandlad på jobbet av X1 och tar igen det på min man (X3). Han, i sin tur, attackerar någon annan (X4), som ger igen, antingen på X3 (i så fall blir det en kedja mellan X4 och X3 på toppen av X 3 och X 4 liksom i mittentabellen) eller på någon annan, X5, som i sin tur kanske ger igen på nästa i en lång kedja. Våld föder våld.</p>
---	--	---

Alternativet till det här, säger Pat Patfoort, är att verka emot maktobalansen och *för ett system av lika värde, ekvivalens – E*. Man försöker inte komma i överläge. Man trycker inte ned, sänker inte nivån i någon annans kruka. Man ser sig inte heller själv som i underläge, och om man upplever det så, försöker man ändra på förhållandet genom *att upprätta jämlikhet, ekvivalens, utan att trycka ned den andra*. Man tänker då i värderingar, intressen och behov och ser inte bara till egna fördelar utan också till den/de andras. Detta är verktyg i konstruktiv konflikthantering, som vi nedan återkommer till. Om man tar hänsyn till egna och andras känslor kan man skapa kreativa lösningar på problemen, vinna-vinna i stället för vinna-förlora som är utmärkande för maktparadigmet.

Barn skapar tämligen automatiskt hierarkier där vissa får högre status än andra. Någon är populär, klassens eller skolan stjärna, någon annan är en ”nörd” eller ”tönt”, som man inte vill vara med. Stjärn- och ”tönt-”status tycks dessutom smitta, så att man gärna vill vara med den populära men inte med den som andra ser ned på, åtminstone inte i skolan. Hemma kanske man vågar. Genom att arbeta med konflikthantering, social emotionell träning, eller vad man vill kalla det, motverkar man den här ohälsosamma och grymma obalansen i människovärde. Detta är skolans uppgift – och hemmens. Barn- och ungdomslitteratur kan utnyttjas i det här arbetet. Även filmer kan visas. Det här är ett nödvändigt arbete för att förebygga mobbning, som ju bygger på den här maktobalansen där människovärdet förnekas.

Fortsättning på nästa sida bilaga 4 som ger exempel på hur Pat Patfoort arbetar med ”Jag vill” – ”Du vill inte”. Exemplet är mitt (Karins).

“Foundations” (“grundstenar”) inspirerat av Pat Patfoort.

Se även Patfoort, Pat (2001): *I want, you don't want*.

En lärare vill att eleverna *i grupparbete* ska studera 1600-talet (ämnet historia) men en elev vill inte. Då kan man tänka sig att det blir en konflikt om var och en håller på sitt utan att lyssna på den andra. För att kommunicera på ett bra sätt kan den ena, eller helst båda, gå tillbaka och fundera över egna och andras “foundations”, grundstenar (behov, känslor, värderingar och vanor). Att uttrycka dessa utan skuldbeläggning är ett sätt att hantera konflikten så att den inte trappas upp och blir destruktiv. Det är också en bra idé att fråga efter den andras “foundations”. Observera att det räcker ganska långt att *den ena* hantlar konflikten på det här sättet, d.v.s. frågar efter känslor, behov etc. eller uttrycker sina egna allt efter situationen.

Nedanstående är tankar som efter behov tas fram i dialogen.

Läraren:	Eleven
<i>Jag vill att du studerar 1600-talet</i>	<i>Jag vill inte studera 1600-talet</i>
Det är viktigt för mig att täcka alla perioderna.	Jag tycker historia är tråkigt för det tycker mina föräldrar.
Jag är rädd att eleven inte får alla kunskaper den behöver.	Jag tycker det är jobbigt med det som är nytt och ovant.
Det är viktigt för mig att vara en bra lärare.	Det är tryggare att jobba med dem jag känner.
Det är svårt för mig att ändra min planering.	Det ligger närmare i tiden och känns mer meningsfullt att jobba med 1800-talet.
Jag är rädd att inte göra mitt jobb – få sparken.	Jag känner mig osäker. Jag vet inte hur man gör.
Jag är van vid att bli respekterad.	Jag tycker det är svårt att anpassa mig i gruppen.
Jag är rädd att förlora auktoritet.	

Uppenbarligen blir det mycket lättare att finna lösningar som ser till bådars behov om parterna ger sig tid att berätta och att lyssna på varandra.

Ur *Hantera konflikter och förebygg våld: Förhållningssätt och färdigheter. Teori och praktik i skola och fritidshem* (2011) Utas Carlsson, Karin & Rosenberg Kimblad, Anette).

Det är inte sällan människor (i konflikt) stannar vid att säga sin ståndpunkt – den som jag har kursiverat överst i tabellen. Det är inte heller säkert att man har helt klart för sig vari motsättningen ligger. Då blir det missförstånd. Därför gäller det att i det här fallet få klarhet i om det var gruppen, grupparbete i allmänhet eller just 1600-talets historia som var problemet för eleven. När en konflikt föreligger är det inte sällan några gruppmedlemmar som inte går ihop. Det är en känslig fråga. Den som blir utestängd av en grupp känner sig illa behandlad, ratad, olycklig – åter ett förtryck.

I verkligheten är det inte så att båda parter direkt går på djupet och lyssnar efter, och lägger fram, sina egna “foundations”, grundstenar av behov, känslor, värderingar och vanor. Den som har tränat sig har förmågan, eller kan ta fram sin förmåga. Det är denna som får ändra spelreglerna från maktspelet vinna-förlora till spelet vinna-vinna genom att utnyttja sin förmåga. Man kan också tala om ett verktyg att ta till.